

Ny Forskning i Grammatik

Titel: Om NPers denotationsmuligheder
Forfatter: Finn Sørensen
Kilde: M. Herslund (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 3, 1996, s. 84-101
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Odense Universitetsforlag 1996

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Om NPer denotationsmuligheder

Finn Sørensen
Franskprojektet

1. Indledning

Et fransk NP kan kort beskrives som et led i en fransk sætning der er bygget op af et substantiv (N) alene, f.eks. *Pierre* og *professeur* som de er anvendt i: *Pierre est professeur*, eller af et substantiv og diverse former for ekspansioner som determinativer og/eller attributive led. Om et givet led er et NP eller ikke vil jeg i denne artikel gå ud fra er uproblematisk¹. Det problem jeg vil fokusere på er hvilke (semantiske) værdier NPer kan denotere og især om der er en eller anden form for systematik mellem et substantivs betydning som leksem (=leksikalsk enhed) og dets denotation i forskellige kontekster. Givet leksemet *maison* f.eks. og antagelsen af at dette leksem har betydningen 'noget der er hus', er der så en række anvendelsesmåder af NPer med *maison* som kerne sådan at værdien af hver anvendelse kan afledes fra leksemets værdi. Fra forskellige beskrivelser af fransk ved vi at der er flere muligheder, jf. distinktioner som specifik vs non specifik, generisk vs ikke generisk, definit vs indefinit, prædikativisk vs ikke prædikativisk og referentiel vs ikke referentiel. Men grænserne mellem leksemets værdi og disse muligheder er ikke altid oplagte; alle substantiver har næppe heller helt de samme muligheder; og der er i de fleste fremstillinger sjældent nogen egentlig systematik mellem de enkelte anvendelsesmuligheder som leksemet har. Det er denne systematik der er det centrale emne for de følgende sider.

2. Optakt

Af pladshensyn vil jeg begrænse mig til at diskutere nominale NPer der anvendes med artikel, det være sig bestemt artikel (*le, la, les, l'*), ubestemt artikel (*un, une*) eller delingsartikel (*de, du, de la, des, de l'*). Og som udgangspunkt antager jeg at denne tredeling er velbegrundet og uproblematisk². På denne baggrund kan man opstille følgende figur over NPer anvendelsesmuligheder.

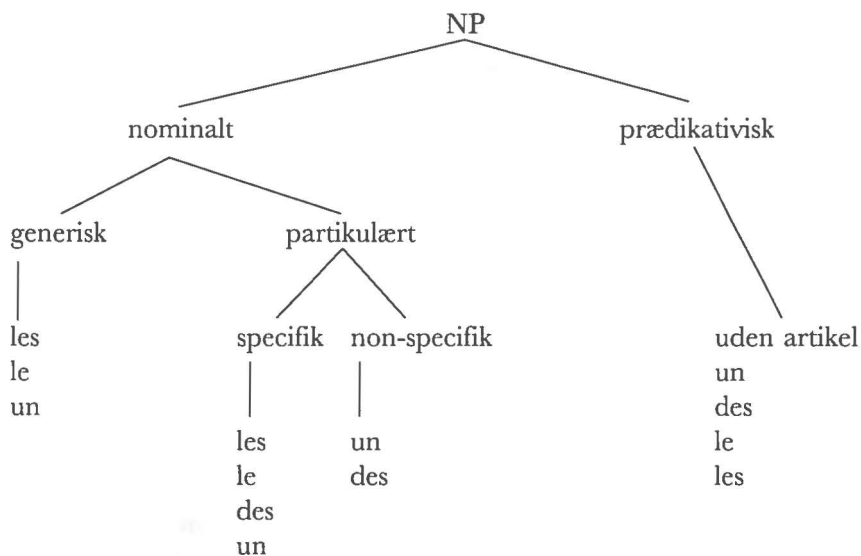

fig. 1

Fig. 1 giver en grov beskrivelse af NPers anvendelse. Det skal dog straks tilføjes dels at jeg ikke har taget delingsartiklen med, dels at de anvendte betegnelser ikke kan siges at være standard. Bemærk også at jeg i skemaet ikke har angivet både han- og hunkønsformerne de steder hvor denne distinktion er relevant. Det er gjort for ikke at belaste skemaet og fordi kønsforskellen ikke er relevant for de denotationsforskelle jeg er ude efter. Endelig skal nævnes at jeg, som nævnt ovenfor, ikke siger noget om NPers prædikativistiske anvendelse.

Selv om ingen vil påstå at figur 1 er fuldt tilfredsstillende, også selv om den suppleres med en præcisering af de anvendte kategorier (=nominal, generisk osv), så vil jeg nu antage at den udgør et første bud på NPers anvendelsesmuligheder og at et af de centrale problemer netop består i at give en rimelig forklaring på hvorfor det samme N, f.eks. *maison*, kan anvendes med de antydede værdier (og ikke andre). Til dette problem hører naturligvis kravet om en rimelig præcisering af de anvendte kategorier. Men allerede på baggrund af figur 1 kan man se nogle problemer der helst skulle falde på plads i en mere detaljeret redegørelse. Disse problemer listes nedenfor:

- (1) a. Hvorfor kan man bruge både bestemt og ubestemt artikel både generisk og specifikt?
- b. Hvorfor kan man ikke anvende *des* (ubestemt flertal) generisk?
- c. Hvorfor kan man ikke anvende bestemt artikel non-specifikt?

Det er bl.a. disse spørgsmål jeg vil søge at besvare i det følgende.

3. Substantiver som leksemer

Et fransk substantiv er født med et grammatisk køn (hankøn eller hun-køn), kan variere i tal (ental eller flertal) og skal i langt de fleste anvendelser kombineres med et determinativ. Men tal og determinativ giver lidt forskellige effekter afhængig af det valgte substantiv, og specielt afhængig af om substantivet denoterer noget tælleligt eller noget utælleligt.

3.1 Tællelighed

Et N er enten tælleligt³ eller ikke. Net *maison* er tælleligt og kan derfor anvendes med talord som i: *trois maisons*. Et tælleligt N som *maison* denoterer 'en eller anden ting som er et hus'. Net *amiante* er ikke tælleligt og kan derfor ikke uden videre anvendes med et talord som i: *trois amiantes*. Et ikke tælleligt N som *amiante* denoterer 'noget stof som er af arten asbest'.

De givne parafraser af hvad et substantiv denoterer⁴ skal forstås på følgende måde. Udtrykket 'en eller anden' er en slags parametrisk variabel over 'ting'⁵. Den denoterer (eller repræsenterer) en eller anden genstand i det semantiske univers⁶ man taler om når man siger noget; men så længe der ikke ved andre sproglige midler gøres noget ved parametren er denne genstand ukendt og uidentificeret. Etiketten *ting* anvendes til at sortere genstande i universet man taler om. Min anvendelse af *ting* er tæt på logikkens individer. Så en ting er en genstand der som hovedregel er placeret på et sted på et givet tidspunkt. Klassen af ting omfatter: personer, dyr, artefakter osv. Bemærk at hele udtrykket 'en

eller anden ting' har den effekt at parametren 'en eller anden' begrænses af 'ting' til kun at variere over genstande i deluniverset af ting. Udtrykket 'som er et hus' beskriver den ting som parametren varierer over, nemlig som et hus. Jeg vil tænke på denne beskrivelse som en slags 2. ordens klassifikation af tingene i universet. Først er der ting set i modsætning til relationer. Og så er der i deluniverset af ting nogle ting der er huse, andre der er cykler osv.

Hvad angår udtrykket 'noget stof som er af arten asbest' skal det forstås parallelt med 'en eller anden ting som er et hus'. Udtrykket 'som er af arten asbest' er den beskrivende del. 'Stof' er en sorteringsmarkør. Og 'noget' er en parametrisk variabel over genstande der er stoffer (i modsætning til både genstande der er ting og genstande der er relationer). Og hele udtrykket siger at Net *amiante* som leksem denoterer en eller anden genstand som er noget stof af arten asbest.

Hensigten med ovenstående er som følger. Substantiver gøres beskrivende ved at tillægge dem et beskrivende indhold uanset om det drejer sig om *maison* eller *amiante*. Herved indfanges to forhold som jeg anser for at være faktuelle. For det første at et bestemt N som *maison* altid anvendes til at sige noget om noget som har noget at gøre med huse. For det andet bevirker sammenspillet mellem beskrivelsen og den parametriske variabel at et substantiv ikke har nogen reference. Substantivets denotation, dvs. et udtryk af den art jeg har givet ovenfor, har derimod en ekstension, nemlig mængden af de genstande om hvilke det gælder at de er af den rette sort (ting eller stof) og at de tilfredsstillende beskrivelsen der er en del af substantivets denotation. Så når jeg siger substantivets ekstension så betyder det den mængde af ting/stoffer som parametret i substantivets denotation kan forankres til. Og den mængde er ikke identisk med substantivets potentielle reference eller dets mulige denotationer. Det vil fremgå af det følgende.

Den forskel jeg har indført mellem en ting og et stof er et forsøg på at indfange forskellen i konsistens⁷ som normalt karakteriseres ved en distinktion mellem tællelige og utællelige genstande. Man kan diskutere hvor det er bedst at indføre denne skelnen. I klassen af genstande som jeg har gjort det? Eller først i klassen af ting således at min stof/ting distinktion snarere skulle være en distinktion mellem ting der er stof-

agtige og ting der er individagtige (eller hvilken betegnelse man nu vil foretrække)? Da distinktionens realitet ikke er kontroversiel og da jeg primært er interesseret i hvad der kan ske med *Ner* når man har indført distinktionen vil jeg lade den være som beskrevet ovenfor⁸. Den fundamentale forskel mellem tingssubstantiver og stofsubstantiver er at to forskellige ting i et substantivs ekstension kan lægges sammen til en flerhed af ting hvor hver ting tilfredsstiller substantivets beskrivelse, mens to forskellige portioner stof af samme art ved sammenlægning (eller kombination), giver en (ny og større) portion stof der selv tilfredsstiller substantivets beskrivelse. Kort kan dette udtrykkes: *une maison + une maison, ça fait deux maisons; mais de l'eau + de l'eau, c'est toujours de l'eau*. Men herom senere.

4. NPer med specifik tingsreference

4.1 *Entals NPer*

Det er velkendt at et NP kan referere til en bestemt ting, f.eks. et bestemt hus. Det er den anvendelse man har i sætninger som (2):

- (2) a. J'ai acheté une maison.
b. J'ai acheté la maison.

Den information der gives af sætningerne i (2) er i begge tilfælde at der er et specifikt hus som den talende siger at han har købt. De kan med andre ord anvendes af én og samme person i forskellige kontekster til at give den samme information og dermed begge være sande om det samme sagforhold. Det specifikke hus som de to NPer i (2) refererer til kan indføres i denotationen for det anvendte N ved at ændre 'en eller anden ting som er et hus' til 'tingen a som er et hus'. Bemærk at det er den parametriske del af Nets denotation der forankres til en 'husting', dvs. til et element i ekstensionen for det anvendte substantiv. Det er således substantivets leksikalske denotation der tages som udgangspunkt og ændres. Det er dog vigtigt at understrege at det ikke er artiklerne der angiver reference/specificitet/denotation. Det er substantivet der som en af sine anvendelsesmuligheder kan referere til en specifik ting som

tilfredsstillende substantivets beskrivende del. Den bestemte artikel gør ikke andet end at signalere at den genstand som denoteres af substantivet forudsættes kendt fra den kontekst som den bestemte artikel er anvendt i. Med den ubestemte artikel signaleres der ikke nogen sådan forudsætning, men derimod at genstanden af den talende forudsættes ukendt. Bestemthed, dvs. det forhold at en genstand A er bestemt af noget andet (=B), er altså kontekstbestemthed; og 'ubestemthed' er mangel på kontekstbestemthed. Om bestemthed, se Corblin 1987.

Den beskrivelse der lige er blevet givet af *la maison* og *une maison* antages at være mønstret for hvordan et N, her *maison*, bruges til at aflede denotationen af NP_{et} når det anvendes til at referere til en speciel ting. Det betyder ikke at beskrivelsen af alle andre substantiver kan kalkeres punkt for punkt. Da jeg under ingen omstændigheder kan give en beskrivelse af alle franske substantiver vil jeg nævne et par tilfælde der afviger fra *maison*, men som dog alligevel kan klares med *maison* som mønstereksempel.

4.1.1 Særlige tilfælde

Den ene klasse af substantiver jeg vil nævne er relationelle substantiver som: *père*, *mère* og *frère*. De er som *maison* idet de altid denoterer en eller anden som er far/mor/bror. Forskellen i forhold til *maison* er at den beskrivende del indeholder en relation som: er_far_til osv.

Den anden klasse der skal nævnes er verbalsubstantiver som *ouverture* og *passation*. De denoterer primært komplekse sagforhold/situationer som er ting eller stof afhængigt af nominaliseringens art og det anvendte NP. Den intenderede denotation for de to nævnte verbalsubstantiver er derfor: 'en eller anden situation hvori nogen åbner noget' og 'en eller anden situation hvori nogen overdrager noget til nogen'. Mens valensstrukturen i et NP med verbalsubstantiver som semantisk kerne har været diskuteret en del de senere år, jf. bl.a. Baron 1995 og Wegener 1995, så er det samme ikke tilfældet med disse NPers denotative egenskaber. Så ovenstående skal tages som et kvalificeret gæt, jf. også diskussionen i Sørensen (in press).

Endelig skal det nævnes at fransk har mange substantiver som: *jury*, *comité*, *assemblée* og *direction* som ikke på samme måde som *maison* denoterer en ting der er noget. De denoterer en flerhed, jf. afsnit 5, men en flerhed som udgør en gruppe der rent sprogligt er en ting, jf. det forhold at *un jury* og *le jury* er helt parallelle med de relevante NPer i (2).

4.2 Flertals NPer

4.2.1 Overgang: Grupperinger

Jeg nævnte i slutningen af afsnit 4.1.1 at substantiver som *jury* er anderledes end substantiver som *hus* med hensyn til disse leksemers denotationsmuligheder. Og hvad er så forskellen?

En væsentlig forskel er den at den parametriske variabel i *maison* varierer over alle elementer i det semantiske univers som kan beskrives som et hus, mens *jury* varierer over grupper der i forskellige sammenhænge fungerer som en jury. Den efter min mening letteste måde at indføre denne skelnen på er som følger. Udgangspunktet er en mængde af genstande, herunder genstande der er sorteret som hhv. ting og stof. På basis af genstande der er ting kan man nu danne en gruppering af ting. En gruppering af ting er selv en ting. Substantivet *jury* denoterer således 'en eller anden ting der er en gruppering af ting og som er en jury'. En ting der er en gruppering forudsætter således en flerhed (om flerheder, se næste afsnit). For hver enkelt ting i den forudsatte flerhed og for hver enkelt flerhed som er mindre end den forudsatte flerhed gælder det at de er dele af grupperingen. Bemærk at en genetiv som *les membres du jury* trækker på både tingbetydningen af *jury* og den forudsatte flerhedsbetydning.

4.2.2 Flertals NPer med bestemt artikel

I sætningen (3a):

- (3) a. J'ai déjà acheté les maisons.

refererer *les maisons* ikke til én bestemt ting, men til hvad man kunne kalde en flerhed af ting som hver for sig er et hus. Ved en flerhed af ting forstår jeg en genstand der er dannet ved at kombinere to eller flere genstande der er ting. En flerhed har dele, nemlig de ting den består af. Formen *maisons* denoterer altså 'en eller anden ting som er en flerhed af ting som hver for sig er et hus'. Og *les maisons* denoterer en i konteksten til (3) forudsat kendt flerhed af huse. Bemærk at man sagtens kan have *les jurys des universités en France*, hvor *les jurys* denoterer en bestemt flerhed af jury'er der hver for sig er en gruppering og som derfor hver for sig forudsætter en flerhed.

Alt i alt er *la maison* og *les maisons* altså helt parallelle. Begge er bestemte og begge anvendes i de givne eksempler med specifik reference. Dog til hhv. en ting og til en flerhed af ting.

4.2.3 Flertals NPer med ubestemt artikel

Ligesom man har forskellen mellem bestemt og ubestemt i ental, jf. (2), har fransk en tilsvarende forskel i flertal, jf. forskellen mellem (3a) ovenfor og (3b) nedenfor:

(3) b. J'ai déjà acheté des maisons.

Intuitivt set er det klart at *des maisons* i (3b) denoterer en ukendt, men i det beskrevne sagforhold specifik flerhed af huse. Det er imidlertid ikke klart hvordan *des maisons* vælger denne flerhed ud. Hvorfor hedder det f.eks. ikke bare *unes maisons*? Og er den selekterede flerhed bare en arbitrær flerhed blandt alle flerheder af huse? Jeg vil antage at fransk udvælger den relevante flerhed på en lidt særlig måde, nemlig ved at vælge en arbitrær flerhed ud blandt de flerheder som er dele af den flerhed som er den maksimale flerhed af huse. Den maksimale flerhed af huse er den flerhed af huse der består af alle huse. En flerhed er del af en anden flerhed hvis og kun hvis den første flerheds partikulære ting også er dele i den anden flerhed. Så det *des maisons* denoterer er: 'en eller anden flerhed i maksimalflerheden af huse'. Bemærk at denne omvej, om ikke forklarer, så dog gør det forståeligt at *des* i en eller anden forstand er en sammensmeltning af *de + les*, og ikke bare en flertals form for *un(e)*. Bemærk også at det partitive aspekt ved *des maisons* kommer

tydeligt frem i denne løsning. Bemærk også at det rent denotative bliver dækket ind fordi enhver flerhed der er del af den maksimale flerhed også genereres som en flerhed i mængden af flerheder af huse, dog undtagen netop den maksimale flerhed. Endelig skal det fremhæves at den givne denotation for *des maisons* er forenelig med det faktum at: *des maisons + des maisons* giver *des maisons*, dvs. udtrykket denoterer noget stofligt. En mere udførlig fremstilling af dette forhold vil fremgå af Franskprojektets behandling af konsistens.

5. Stof NPer

5.1 I ental

Et af de markante træk ved fransk set i forhold til dansk (og andre germanske sprog) er at man ved stofsubstantiver i mange kontekster skal anvende det der traditionelt kaldes delingsartiklen, dvs. *de, de la, du* og (*des*). Parentesen skyldes at placeringen af *des* er kontroversiel.

Som ved tingssubstantiver har man en klar forskel mellem eksempler som:

(4) a. J'ai déjà acheté le vin.

b. J'ai déjà acheté du vin.

hvor (4a) svarer til den danske sætning: *Jeg har allerede købt vinen*, mens (4b) svarer til: *Jeg har allerede købt vin*. Det der er typisk for stof-Ner er at de ikke kan anvendes med den ubestemte artikel i ental (=un(e)). (5) er således umulig i fransk:

(5) J'ai déjà acheté un vin.

hvis man vil informere samtalepartneren om at man har købt en specifik, men i ytringssituationen ukendt portion af stoffet vin. Der er derimod den information der gives af (4b).

Som det var tilfældet i (2) kan sætningerne i (4) anvendes i forskellige ytringssituationer til at beskrive et og samme sagforhold, nemlig det sagforhold at den talende i 'førtiden' de facto har købt en specifik portion af det stof vi kalder vin. Den omtalte vinportion er forudsat kendt i (4a), mens denne forudsætning ikke er en del af (4b). Så stof-NPer er som tingsNPer i ental. Stof-NPer indeholder blot delingsartikler i stedet for den ubestemte artikel. Og de forankres til stofportioner og ikke til ting. Også ved stof-NPer i ental med bestemt artikel eller delingsartiklen fremkommer denotationen således ved ændringer af denotationen af det anvendte leksem og ikke som følge af den valgte artikel. I (4b) denoterer *du vin* således ikke en portion vin fordi artiklen *du* er del af NP_{et}; men *du* selekterer en ud af flere mulige betydninger som *vin* kan have.

5.2 I flertal

Stof-NPer kan ikke anvendes i flertal. Sætningen (6) kan derfor ikke anvendes til at sige at taler har købt en flerhed der består af portioner af stoffet vin:

(6) J'ai déjà acheté les vins.

Grunden til at stof-Ner ikke kan indgå i flertalsnominaler er at sammenlægning af to eller flere portioner af et stof ikke giver en flerhed, men en ny portion, jf. ovenfor i afsnit 3. Den samme forklaring gælder for anvendelsen af *des* i eksempler som (7):

(7) J'achèterai aussi des vins.

Det betyder dog ikke at (6) og (7) ikke findes i fransk. Men når de anvendes så denoterer de to NPer ikke 'nogle portioner af stoffet vin' men typer af vin.

6. NP'er med typebetydning

6.1 *Forbemærkning*

Jeg har i det forudgående givet en analyse af NPer hvor artiklen i NPet primært er en kontekstuel 'kendthedsmarkør' og hvori NPets egentlige denotation er en funktion af substantivet som leksem (en eller anden ting/noget stof) og af operationer man kan anvende på disse leksemer (dannelse af flerheder, forankring, gruppedannelser og opdeling), dvs. operationer som gør noget ved den parametriske del af leksemet og som har konsekvenser for hvad NPet kan 'udpege' som sin denotation. I denne analyse indgår der anvendelsen af et univers af sorterede primitive genstande. De genstande jeg har omtalt har været af sorten ting eller sorten stof. For nu også at kunne gøre rede for det der normalt kaldes artsartiklen vil jeg indføre en ny slags genstande, nemlig typer, f.eks. typen af de ting der er huse og typen af det stof som er vin. Det jeg kalder typer benævnes ofte som arter.

En type dannes ved abstraktion, dvs. ved at se bort fra alle de specifikke genstande som f.eks. er huse og fokusere på det der forener disse specifikke genstande, nemlig at de er huse. En specifik genstand, f.eks. et hus, siges at være en instans af typen hus (og altså ikke at være i typen eller at være en del af typen). Bemærk at en bestemt portion stof således også bliver en instans af typen vin (eller om man vil, typen af alt det stof som er vin). En types ekstension er mængden af alle dens instanser; men et typeudtryk denoterer ikke denne ekstension. Den denoterer en type.

6.2 *Tingstyper*

Et af de problemer der hyppigt er blevet diskuteret er det forhold at følgende ytringer stort set er synonyme:

- (8) a. Les baleines sont des mammifères.
- b. Une baleine est un mammifère.
- c. La baleine est un mammifère.

Lad mig først konstatere at substantivet *baleine* (=hval) denoterer 'en eller anden ting der er en hval'. Det der så er underligt er at anvendelsen af alle tre sætninger i (8) bevirker at man siger noget der handler om hvaler i al almindelighed. Det kan indfanges ved at tildele de relevante NPer i (8) de denotationer der gives i (9):

- (9) a. De ting som er typer af hvaler.
- b. En ting som er typen af alle hvaler.
- c. Den ting som er typen af alle hvaler.

Nummeringen i (8) og (9) er naturligvis parallel. Jeg vil kommentere dem i rækkefølgen c, b, a. Men først en generel kommentar.

Formuleringerne i (9) skal vise at en type er en ting. Det er sådan en ting man denoterer når man anvender NPer som *ce type de baleine*. Net *type* denoterer altså typer og kræver at typen der denoteres specificeres.

Net i (9c) denoterer den ting som fremkommer ved at abstrahere over alle de specifikke ting i universet som hver for sig er kategoriseret som værende en hval. Kort sagt denoterer dette NP altså typen af hvaler i modsætning til typen af hunde f.eks. Men NPets ekstension er ikke alle hvaler. NPets denotation har derimod alle hvaler som instanser. Det er det der gør at en egenskab der tillægges typen kan have undtagelser på instansniveauet, idet relationen 'er_instans_af' ikke automatisk lader en egenskab gå videre fra type til instans.

For (9b) gælder der stort set det samme, men artikelskiftet har den effekt at hvaltypen indføres i diskursen som en type der ikke er forudsat kendt, dvs. med samme effekt som i alle de tidligere nævnte tilfælde. Et argument der peger i denne retning vedrører restriktionerne på visse såkaldte generiske prædikater. Generiske prædikater er verber eller adjektiver som ikke kan tage andet end type-NPer som argument på bestemte argumentpladser. f.eks. *rare*. Man kan ikke om en specifik genstand sige at den er *rare* (=sjælden), men nok om en type. Denne form for selektion giver i sig selv et sprogligt funderet argument for

indførelsen af typer. Men selv om man kan sige (10) så kan man ikke sige (11):

(10) La baleine est rare à peu près partout.

(11) *Une baleine est rare à peu près partout.

Problemet er altså hvorfor man ikke har (11) hvis både *la baleine* og *une baleine* denoterer typer. For mig at se støtter forskellen mellem (10) og (11) den ovenfor givne analyse. Der er nemlig en modsigelse mellem det at ville indføre en type i det univers som beskrives af (11), dvs. ved brug af ubestemt artikel, og så samtidig ville hævde sjældenhed om denne type. Det skyldes at *rare* som prædikat (eller egenskab) forudsætter at der i det beskrevne univers findes instanser af den type der omtales. Og den forudsætning tilfredsstilles kun ved anvendelsen af den bestemte artikel. Det samme forhold gør sig gældende ved prædikater som *disparaître* der som subjekt kan have et specifikt refererende NP, et type-NP med bestemt artikel, men ikke et type-NP med ubestemt artikel.

Hvad angår (9a) er der tale om abstraktion over flerheder af hvaler der hver for sig kan anvendes til dannelsen af (under)typer. Det forhold at typeabstraktion er total eller altomfattende i den forstand at alle hvaler bliver instanser også af flertals-NPer skyldes at abstraktionens udgangspunkt er en tingsparameter over flerheder. Resultatet af denne analyse er at entals-NPer denoterer den samme type (når udgangspunktet er det samme N), men typen introduceres med forskellige forudsætninger med hensyn til kendthed i den kontekst hvor typen omtales. Flertalstyper denoterer derimod typer af flerheder, dvs. helt i overensstemmelse med den regelmæssige sammenhæng mellem flertal og flerheder.

Den lige givne karakteristik af flertals-NPer har en forholdsvis klar forudsigelse, nemlig at man kan anvende den ubestemte flertalsartikel *des* om et specifikt men ikke nærmere fastlagt antal undertyper hvor *des N* eller *plusieurs Ns* denoterer det samme som *des types de Ns* eller *plusieurs types de Ns*. Selv om det er vanskeligt at finde gode eksempler så kan man godt på fransk bruge (12):

- (12) Quand j'étais au Groenland j'ai trouvé des baleines, par exemple la baleine blanche et la baleine grise.

De to efterstillede eksempler på undertyper af hvaler viser klart at det er typer der omtales. Hvis fortolkningen skulle have været specifik så skulle der have været anvendt den ubestemte artikel i de efterstillede NPer.

6.3 Stofftyper

På baggrund af den her fremførte opfattelse af typer og dens anvendelse på tingsgenstande er der ikke noget mærkeligt i at man også finder typer af stofgenstande. De to genstandsområder er dog ikke helt identiske for så vidt angår typedannelser. Lad mig først nævne at man – som ved ting – kan anvende den bestemte artikel om typen af et stof, jf. (13):

- (13) a. Le vin est une boisson très répandue en France.
 b. L'amiante est tres dangereux pour la santé.
 c. Le tennis se joue un peu partout en France.

Hvis stoffbetydningen og den globale typebetydning skal bevares, så kan man dog ikke anvende den ubestemte artikel i ental. Det skyldes naturligvis at der er tale om stofgenstande som jo ikke kan tælles. Men man kan typificere over stofportioner uden at gøre det over alle portioner af et bestemt stof. Så får man, lige som det var tilfældet med flerhedstyper af ting, undertyper, jf. (14):

- (14) a. Les vins que tu nous sers sont d'une qualité excellente.
 b. Les trois ors que tu portes te vont très bien.

I (14) kan *les vins* og *les trois ors* denotere hhv. bestemte vintyper og tre bestemte guldtyper. Bemærk at undertyper er ting i den forstand jeg har tillagt dette begreb, jf. afsnit 3.1. To plus to undertyper af vin er således ikke bare en portion, men fire undertyper af vin. Eksemplerne (6) og (7) i afsnit 5.2 falder i samme gruppe, dvs. *les vins* og *des vins* denoterer undertyper.

Helhedsbilledet af typedannelsen inden for området af de genstande den er klassificeret som stoffer i grunduniverset er derfor som følger. Man kan abstrahere over portioner af et stof som af et substantiv beskrives som værende vin, guld, asbest osv. Herved får man typen vin, typen guld, typen asbest osv. Da stoffer ikke kan danne flerheder er der ikke noget NP med bestemt artikel i flertal der denoterer typen af alle typer af stof. Man kan desuden abstrahere over delmængder af portioner af et stof som af et substantiv beskrives som værende vin, guld, asbest osv. og som ved en eller anden karakteristik udgør en undergruppe. Så får man en undertype af et stof. På basis af undertyper kan man endelig denotere en specifik flerhed af sådanne undertyper. I dette tilfælde kan der ved stof-N'er bruges både *des* og *les*. Og ikke overraskende kan man også bruge den ubestemte artikel i ental, jf. *Tu nous sers un vin formidable*.

7. Afslutning

De væsentligste træk ved den analyse af nominale NPer jeg har givet ovenfor er som følger. Som udgangspunkt antager jeg en mængde af genstande som huse og vand. Disse genstande udgør det primitive grundlag i det semantiske univers som ultimativt skal indeholde alle de værdier som et NP kan antage i en eller anden anvendelse. De primitive genstande opdeles herefter i to klasser (eller sorter): ting og stof (eller masse). En given ting eller et givet stof er i universet eller er ikke i universet.

Herefter antages det at et N denoterer en arbitrær og ukendt genstand som beskrives som værende f.eks. et hus eller noget vand. Det betyder at det semantiske univers udvides med parametriske variable som kan beskrives af et udsagn af typen: *X er et hus* eller *Y er noget vand*. Variablen kan forankres til en genstand af den sort den varierer over og som er af den type som fremgår af beskrivelsen der er associeret med variabelen. Det giver specifik reference til den genstand som variabelen forankres til. Og den samme mekanisme udvides til de komplekse genstande jeg har kaldt grupperinger og flerheder.

Et NP kan endelig denotere en type. Typer kan dannes over både mængder af primitive genstande og mængder af flerheder.

Alt i alt giver det et system hvor både den ubestemte artikel (*un(e)*) og den bestemte artikel (*le, la, les*) kan anvendes referentielt om en enkelt genstand, en flerhed eller en type af sådanne genstande. Delingsartiklen (*du, de la, des*) denoterer portioner af en maksimal portion af et stof (ental) eller en maksimal flerhed (flertal). Og i alle tilfælde, dvs. både når NP_{et} refererer, denoterer en type eller en stofportion, er NP_{ets} denotation bestemt af de genstande man kan relatere til den parametriske variabel eller danne på basis af den.

Selv om ovennævnte system ikke er fuldstændigt, bl.a. fordi jeg ikke har omtalt NP uden artikel og prædikativistiske NP_{er}, indeholder det nogle gode egenskaber. For det første bliver det forståeligt at anvendelsen af den bestemte artikel er uafhængig af NP_{ets} værdi idet det er Net der skifter værdi. På dette punkt afviger det beskrevne system markant fra traditionen. For det andet er det en direkte konsekvens af systemet at *des* ikke kan være ægte generisk idet *des Ns* denoterer et udsnit af den maksimale mængde der udgør Ns ekstension. For det tredje er det klart hvorfor den bestemte artikel ikke kan anvendes non-specifikt. En non-specifik anvendelse af et NP har man i: *Je cherche un jardin* hvor *un jardin* kan denotere én have, men ikke en specifik have. At den bestemte artikel ikke kan anvendes på den måde skyldes uforeneligheden mellem artiklens kendthedsværdi og det non-specifikke. En genstand kan simpelthen ikke både være kendt (og dermed specifik) og non-specifik. Endelig, for det fjerde, giver det indførte system en rimelig plads til delingsartiklen i fransk som følge af dels sorteringen i ting og stoffer, dels i den ægte partitive tolkning jeg har givet den. Herved forklares det også hvorfor der tilsyneladende er så mange huller.

Om systemet kan udvides og/eller tilpasses til de øvrige anvendelser af et NP, hvilket jeg forventer, må stå åbent til en anden lejlighed.

Henvisninger

- Aczel, P. 1990. Replacement Systems and the Axiomatization of Situation Theory. Robin Cooper et al., eds., *Situation Theory and its Applications*, Vol. 1.
- Baron, I. 1995. Complex Noun Phrases in Danish. A Valency Perspective. Lene Schøsler and Mary Talbot, eds., *Studies in Valency I*.
- Barwise, J. and R. Cooper. 1991. Simple Situation Theory and its Graphical Representation. Jerry Seligman, ed., *Partial and Dynamic Semantics III*.
- Barwise, J. and J. Perry. 1983. *Situations and Attitudes*. Cambridge: The MIT Press.
- Chomsky, N. 1970. Remarks on Nominalization. R. Jacobs and P. Rosenbaum, eds. *Readings in English Transformational Grammar*.
- Corblin, F. 1987. *Indéfini, défini et démonstratif. Constructions Linguistiques de la Référence*. Genève-Paris: Librairie Droz.
- Fukui, N. 1995. *Theory of Projection in Syntax*. Stanford: CSLI Publications.
- Kleiber, G. 1981. *Problèmes de référence, descriptions définies et noms propres*. Paris: Klincksieck.
- Pedersen, J. m.fl. 1970. *Fransk Syntaks*. København: Akademisk Forlag.
- Pedersen, J. m.fl. 1980. *Fransk Grammatik*. København: Akademisk Forlag.
- Riegel, M. et al. 1994. *Grammaire méthodique du français*. Paris: PUF.
- Sørensen, F. Under udg. The Nightmare of the Genetive. Lene Schøsler et al., eds., *Studies in Valency II*.
- Wegener, H. 1995. Nominalization and Valency in Automatic NLP. Lene Schøsler and Mary Talbot, eds., *Studies in Valency I*.

Noter

- 1: Med denne bemærkning ønsker jeg blot at gøre opmærksom på at der ikke i denne artikel vil blive taget stilling til hvordan et led der i intuitiv forstand indeholder et substantiv som 'semantisk kerne' er bygget op som konstituent. Sådanne led er blot NPer i denne artikel. Jeg forudsætter altså at man kan skelne mellem NPer og andre led som ud fra et konstituent synspunkt er VPer, APer eller PPer. Og jeg tager ikke stilling til om et led som *professeur* som konstituent skal skelnes fra et led som *le professeur* ved en eller anden variant af Chomskys X-bjælke teori, jf. Chomsky 1970. I franskprojektet, hvis arbejder denne artikel er en del af, opfattes artikler som en slags operatører der gør substantiver til et nominal. På den måde bliver et nominal 'dobbelkernen' og artiklerne bliver argumenttagere i en lidt speciel betydning. En X-bar teori udviklet på basis af den samme idé er fremstillet i Fukui 1995.
- 2: Formmæssigt er der formentlig ingen der vil benægte tredelingen. Men delingsartiklens plads i artikelsystemet er der ikke enighed om; jf. forskellene i f.eks. Pedersen m.fl. 1970, 1980 og Riegel m.fl. 1994.
- 3: Forskellen mellem tællelige og utællelige genstande er velkendt i den grammatiske tradition; se f.eks. Kleiber 1981.
- 4: I denne artikel anvender jeg udtrykket 'a denoterer b' til at beskrive det forhold at det sproglige udtryk a, f.eks. ordet *maison*, pr. konvention er relateret til en genstand i det semantiske univers som er et hus, jf. situationssemantikens tegnoplættelse der slagordsagtigt kan udtrykkes ved ordet *maison* betyder hus. Se f.eks. Barwise og Perry 1983, hvor det at have betydning vil sige at en situationstype (typen af situationer hvori ordet *maison* anvendes) giver information om en anden situationstype (typen af situationer hvori der er et hus). Hvis b er et primitivt element i universet eller en flerhed af sådanne elementer siges a at referere til b. Vedrørende flerheder, se afsnit 4.2.2.
- 5: Parametre er situationssemantikens variable (eller 'indeterminates'). De betragtes som en særlig slags genstande i det semantiske univers, jf. Barwise og Cooper 1991.
- 6: Jeg bruger udtrykket *det semantiske univers* om det univers af strukturerede genstande som sproglige udtryk kan denotere. Og universets bestanddele kaldes genstande uanset om de er simple eller komplekse. Bemærk at universet ikke er en model i modelteoretisk forstand. Det er blot et univers hvis indhold kan anvendes til at beskrive en sætnings betydning. Ideen om et univers af strukturerede genstande er fremført i Aczel 1990 og anvendt på semantik i Barwise og Cooper 1991.
- 7: I Franskprojektet anvendes termen *konsistens* som en generel betegnelse for om en genstand opfattes som en ting eller et stof uafhængigt af om der, som det er tilfældet i denne artikel, er tale om primitive genstande som 'huse eller vandportioner' eller om der er tale om mere komplekse genstande som sagforhold og/eller situationer. Pointen er, som det er blevet argumenteret for i flere sammenhænge, at nogle genstande, både simple og komplekse genstande, kan tælles, f.eks. huse og overgange, mens andre ikke kan, f.eks. vand, tilstande og processer.
- 8: Selv om jeg går ud fra en opdeling af Ner baseret på distinktionen mellem ting og stof, så betyder det ikke at der ikke findes tvetydige Ner. Tværtimod må man regne med at alle ting-Ner potentielt kan blive et stof-N og omvendt med en ikke altid forudsigelig betydningsændring.